

บทที่ 4

ระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทย

เมื่อได้ศึกษาระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายต่างประเทศในบทที่ 3 แล้ว ต่อไป
ในบทนี้จะกล่าวถึงระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทย ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวด 3 ค่าอุตสาหกรรมนิยม แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุดโดย
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551
เพื่อให้เห็นถึงวิวัฒนาการและการพัฒนาระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมของประเทศไทย ในเบื้องต้น
จึงจะกล่าวถึงการปรับปรุงระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทย ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับระบบ
ค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทยก่อนการปรับปรุง สภาพปัญหาของระบบค่าอุตสาหกรรมนิยม
ตามกฎหมายไทยก่อนการปรับปรุง และสรุปสาระสำคัญในการปรับปรุงระบบค่าอุตสาหกรรมนิยม
ตามกฎหมายไทย ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทย
ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นลำดับถัดไป

1. การปรับปรุงระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทย

1.1 ระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมตามกฎหมายไทยก่อนการปรับปรุง

เนื่องด้วยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
(ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ปรับปรุงระบบค่าอุตสาหกรรมนิยมของประเทศไทยครั้งล่าสุด มีผล
ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 พฤษภาคม 2551 เป็นต้นไป อันเป็นวันที่พ้นกำหนด 90 วัน นับแต่วันที่
11 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งเป็นวันที่ประกาศพระราชบัญญัติฉบับนี้ในราชกิจจานุเบกษา¹ โดยมีการ
กำหนดบทเฉพาะกาลให้บรรดาคดีที่ยื่นฟ้องไว้ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับ ให้ใช้
กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในวันที่มีการฟ้องคดีบังคับแก่คดีดังกล่าวจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เว้นแต่
หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขอเลื่อนการนั่งพิจารณาและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับค่าอุตสาหกรรมนิยมซึ่ง
กฎหมายเดิมกำหนดให้เรียกเก็บ แต่กฎหมายใหม่ไม่ได้กำหนดให้เรียกเก็บ ให้เป็นไปตามประมวล

¹ มาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
แพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับใหม่² ดังนั้น ก่อนวันที่ 11 พฤษภาคม 2551 ระบบค่าฤชาธรรมเนียมตามกฎหมายไทยจึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม โดยผู้เขียนขออธิบายระบบค่าฤชาธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม เฉพาะในเรื่องการกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมและการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี ส่วนหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมจะขอไม่อธิบายถึงในที่นี้ เนื่องจากความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมตามกฎหมายฉบับเดิมกับกฎหมายปัจจุบันมีหลักการตรงกันทุกประการ เพียงแต่กฎหมายปัจจุบันมีการแก้ไขถ้อยคำให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

1.1.1 การกำหนดค่าฤชาธรรมเนียม

ตามตารางท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิมได้กำหนดค่าฤชาธรรมเนียมไว้ ดังต่อไปนี้

1) ค่าขึ้นศาล³

1 คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาส่งได้ (คดีที่มีทุนทรัพย์) ให้คิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละสองบาทห้าสิบสตางค์ของจำนวนทุนทรัพย์ในคดี แต่ไม่เกินสองแสนบาท

2 คำฟ้องขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ให้คิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละหนึ่งบาทตามจำนวนทุนทรัพย์ที่อนุญาโตตุลาการกำหนดไว้ในคำชี้ขาด แต่ไม่เกินแปดหมื่นบาท

3 คำฟ้องขอให้บังคับจำนอง หรือบังคับเอาทรัพย์สินจำนองหลุด ให้คิดค่าขึ้นศาลตามจำนวนหนี้ที่เรียกร้องในอัตราร้อยละหนึ่งบาท แต่ไม่เกินหนึ่งแสนบาท

4 คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาส่งได้ (คดีที่ไม่มีทุนทรัพย์) รวมทั้งคดีไม่มีข้อพิพาท ให้คิดค่าขึ้นศาลในอัตราเรื่องละสองร้อยบาท

5 คดีที่มีทุนทรัพย์กับคดีที่ไม่มีทุนทรัพย์รวมอยู่ในคดีเดียวกัน ให้คิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละสองบาทห้าสิบสตางค์ของจำนวนทุนทรัพย์ในคดี โดยเป็นจำนวนเงินไม่ต่ำกว่าสองร้อยบาท แต่ไม่เกินสองแสนบาท

² มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551

³ ตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

6 คดีที่ขอให้ชำระค่าเสียหาย ค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าเลี้ยงชีพ เงินปี เงินเดือน เงินเบี้ยบำนาญ ค่าบำรุงรักษา หรือเงินอื่น ๆ บรรดาที่ให้จ่ายมีกำหนดเป็นระยะเวลา ในอนาคต นอกจากดอกเบี้ย ค่าเช่าหรือค่าเสียหายที่ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือสั่งตามมาตรา 142 อยู่แล้ว ให้คิดค่าขึ้นศาลหนึ่งร้อยบาท ถ้าคดีนั้นมีคำขอให้ชำระหนี้ในเวลาปัจจุบันรวมอยู่ด้วย ให้คิดค่าขึ้นศาลสำหรับคำขอในข้อนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งตามอัตราที่ตาราง 1 ได้กำหนดไว้

7 อุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งตามมาตรา 227 หรือมาตรา 228 ให้คิดค่าขึ้นศาล เรื่องละสองร้อยบาท

ทั้งนี้ ในการคำนวณค่าขึ้นศาล ถ้าทุนทรัพย์ไม่ถึงหนึ่งร้อยบาท ให้นับเป็น หนึ่งร้อยบาท เศษของหนึ่งร้อยบาท ถ้าถึงห้าสิบบาทให้นับเป็นหนึ่งร้อยบาท ถ้าต่ำกว่าห้าสิบบาท ให้ปัดทิ้ง

2) ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ⁴

1 ค่ายื่นคำร้องขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าตามมาตรา 101 ในกรณีที่ยัง ไม่มีคดีอยู่ในศาล อัตรา 40 บาท

2 ค่ายื่นคำขอให้ออกหมายเรียกหรือหมายอื่น ๆ นอกจากคำขอให้ออก หมายเรียกจำเลยมาแก้คดีไม่ว่าจะออกหมายกี่ฉบับ ในศาลชั้นต้น ค่าขอละ 10 บาท ในศาลฎีกา และศาลอุทธรณ์ ค่าขอละ 20 บาท

3 ค่ายื่นคำขออื่น ๆ ที่ต้องทำเป็นคำร้อง ในศาลชั้นต้น ค่าขอละ 20 บาท ในศาลฎีกาและศาลอุทธรณ์ ค่าขอละ 40 บาท

4 ค่าแต่งตั้งทนายตามมาตรา 61 ในศาลชั้นต้น มีอัตรา 20 บาท ในศาลฎีกา และศาลอุทธรณ์ มีอัตรา 40 บาท

5 ค่าอ้างเอกสารเป็นพยาน ในศาลชั้นต้น ฉบับละ 5 บาท แต่ไม่เกิน 200 บาท ในศาลฎีกาและศาลอุทธรณ์ ฉบับละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 400 บาท

6 ค่าหนังสือประกัน ในศาลชั้นต้น มีอัตรา 20 บาท ในศาลฎีกาและศาล อุทธรณ์ มีอัตรา 40 บาท

7 ค่าคำสั่งที่มีคำขอตามมาตรา 296 หรือมีคำขอโดยทางอุทธรณ์คำสั่ง ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ในศาลชั้นต้น มีอัตรา 50 บาท ในศาลฎีกาและศาลอุทธรณ์ มีอัตรา 100 บาท

⁴ ตาราง 2 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

8 ค่าส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น ไม่เกี่ยวกับการชำระค่าฤชาธรรมเนียมอื่น ๆ ที่จะต้องเสีย เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อสืบพยานในศาลที่ได้รับแต่งตั้ง มีอัตรา 40 บาท

9 ค่าคัดสำเนาเอกสารต่าง ๆ โดยจำศาล หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้คัดให้ คิดร้อยละ 2 บาท ต่อไป ร้อยค่าต่อ 50 สตางค์ ค่ารับรองตามมาตรา 54 และมาตรา 281 ฉบับละ 20 บาท

10 ค่าคัดและรับรองสำเนาบัญชีค่าฤชาธรรมเนียมตามมาตรา 169 มีอัตรา 15 บาท

11 ใบสำคัญเพื่อแสดงว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ถึงที่สุดแล้ว มีอัตรา 15 บาท

3) ค่าสืบพยานนอกศาล⁵

ในกรณีที่ผู้พิพากษาต้องไปสืบพยานนอกศาล ให้คิดค่าป่วยการให้ผู้พิพากษานายละ สองร้อยบาทต่อวัน ถ้าไม่จัดพาหนะมาให้ จะต้องชดใช้ค่าพาหนะที่เสียไปตามสมควร

4) ค่าป่วยการและค่าพาหนะของพยานกับคำร้องวัดทำแผนที่⁶

1 ให้ศาลกำหนดค่าป่วยการพยานตามรายได้และฐานะของพยานซึ่งมาศาลตามหมายเรียก แต่ไม่ให้เกินวันละหนึ่งร้อยห้าสิบบาท กับค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของพยานที่เสียไปด้วยตามสมควร

2 ในกรณีที่มีการร้องวัดทำแผนที่โดยให้เจ้าพนักงานศาลจัดทำ ให้ศาลกำหนดค่าป่วยการให้แก่เจ้าพนักงานศาลในอัตราคนละไม่น้อยกว่าห้าสิบบาทต่อวัน แต่ไม่เกินหนึ่งร้อยบาท กับค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของเจ้าพนักงานศาลที่เสียไปด้วยตามสมควร

5) ค่าทนายความ⁷

อัตราค่าทนายความ ให้ศาลกำหนดตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรระหว่างอัตราขั้นต่ำและอัตราขั้นสูงดังที่ระบุไว้ในตาราง 6 ดังต่อไปนี้

⁵ ตาราง 3 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

⁶ ตาราง 4 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

⁷ ตาราง 6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

อัตราค่า ทนายความ	1	2	3	4	5	6
	ทุนทรัพย์	ทุนทรัพย์ เกิน 2,000 บาท	ทุนทรัพย์ เกิน 5,000 บาท	ทุนทรัพย์ เกิน 10,000 บาท	ทุนทรัพย์ เกิน 25,000 บาท	คดีไม่มีทุน ทรัพย์
	ไม่เกิน 2,000 บาท	แต่ไม่เกิน 5,000 บาท	แต่ไม่เกิน 10,000 บาท	แต่ไม่เกิน 25,000 บาท		
อัตราขั้นต่ำไม่ว่าใน ศาลใด	50 บาท	100 บาท	200 บาท	400 บาท	600 บาท	50 บาท
อัตราขั้นสูง ในศาลชั้นต้น	300 บาท	600 บาท	1,000 บาท	1,200 บาท	ร้อยละ 5	3,000 บาท
ในศาลอุทธรณ์หรือ ศาลฎีกา	200 บาท	300 บาท	500 บาท	600 บาท	ร้อยละ 3	1,500 บาท

ทั้งนี้ ในการที่ศาลจะกำหนดค่าทนายความให้แก่ผู้ชนะคดีนั้นให้พิจารณาตามความยากง่ายแห่งคดีกับเทียบดูเวลาและงานที่ทนายความต้องปฏิบัติในการว่าคดีเรื่องนั้น

1.1.2 การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม เรียกว่า “การดำเนินคดีอนาถา” โดยบุคคลที่มีสิทธิขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาต้องเป็นบุคคลที่ยากจนไม่มีทรัพย์สินเพียงพอจะเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ และในกรณีผู้ขอเป็นโจทก์ ผู้ขอจะต้องแสดงให้เป็นที่พอใจศาลว่าคดีของตนมีมูลที่จะฟ้องร้องหรือมีเหตุผลอันสมควรที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้⁸

⁸ มาตรา 155 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

บุคคลที่ประสงค์จะดำเนินคดีอย่างคนอนาถากระทำได้โดยยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่จะฟ้องหรือได้ฟ้องคดีไว้นั้น พร้อมกับคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา หรือคำให้การ ถ้าคู่ความเพิกยกจนลงภายหลังจะยื่นคำขอในเวลาใด ๆ ก็ได้ และผู้ขอต้องสาบานตัวให้คำชี้แจงต่อเจ้าหน้าที่ศาลว่าตนไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลได้⁹ และพนักงานเจ้าหน้าที่จะบันทึกถ้อยคำสาบานเอาไว้ โดยการสาบานตัวถือเป็นกระบวนการพิจารณาที่สำคัญ หากศาลดำเนินการไปโดยผู้ขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาไม่ได้สาบานตัว ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบ ซึ่งอาจถูกเพิกถอนแล้วให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาเสียใหม่ให้ถูกต้องได้¹⁰

หลังจากที่ศาลชั้นต้นได้รับฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว ศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1 อนุญาตให้ดำเนินคดีอย่างคนอนาถา เมื่อศาลเห็นว่าผู้ขอเป็นยากจนและคดีมีมูลที่จะฟ้องร้อง ซึ่งทำให้คำสั่งอนุญาตดังกล่าวเป็นที่สุด¹¹

2 อนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมบางส่วน เพราะศาลเห็นว่าผู้ขอพอมีทรัพย์สินที่จะเสียค่าธรรมเนียมได้ในจำนวนทุนทรัพย์เท่าใด ก็จะอนุญาตเฉพาะส่วนที่ศาลเห็นสมควร

3 ยกคำร้อง หากศาลเห็นว่าโจทก์หรือคู่ความที่ขออนาถามีทรัพย์สินและไม่ยากจนหรือในกรณีที่ยากจน แต่ศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูลหรือไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา

กรณีศาลยกคำร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาหรืออนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมบางส่วน คู่ความที่ยื่นคำขอมีทางแก้ไข 2 ประการ กล่าวคือ

1 ยื่นคำร้องขอพิจารณาคำขอนั้นใหม่ ซึ่งจะใช้เฉพาะกรณีคำร้องขอเพื่อให้ศาลอนุญาตให้ตนนำพยานหลักฐานมาแสดงเพิ่มเติมว่าตนเป็นคนยากจนเท่านั้น ไม่รวมถึงพิสูจน์เกี่ยวกับความมีมูลของคดีหรือเหตุผลอันสมควรที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา¹²

2 อุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันมีคำสั่ง ถ้าเป็นกรณีการขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ ต้องอุทธรณ์คำสั่งไปยังศาล

⁹ มาตรา 156 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

¹⁰ มาตรา 27 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹¹ มาตรา 156 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

¹² มาตรา 156 วรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

อุทธรณ์ คำสั่งของศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้ให้เป็นที่สุด ถ้าเป็นการขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ในชั้นฎีกา ก็ต้องอุทธรณ์คำสั่งเช่นว่านั้นไปยังศาลฎีกา¹³

เมื่อศาลอนุญาตตามคำขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ผู้ขอจะได้รับยกเว้น¹⁴

1 ค่าธรรมเนียมที่จะต้องชำระต่อศาลในส่วนที่เป็นรายได้แผ่นดิน เช่น ค่าขึ้นศาล ค่าคำร้อง ค่าคำขอ ค่าอ้างเอกสาร ค่าแต่งทนายความ แต่ไม่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม เจ้าพนักงาน เช่น ค่าป่วยการ หรือค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี

2 ค่าฤชาธรรมเนียมที่จะต้องให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของ ศาลล่าง ซึ่งผู้อุทธรณ์ต้องนำเงินดังกล่าวมาวางศาลพร้อมอุทธรณ์ด้วย¹⁵ แต่ไม่รวมถึงค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงและเงินที่ต้องนำมาชำระตามคำพิพากษาหรือเงินประกันที่ผู้อุทธรณ์ต้องให้ไว้ต่อศาล ในกรณีที่ผู้อุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้น¹⁶

1.2 สภาพปัญหาก่อนการปรับปรุง

บทบัญญัติว่าด้วยค่าฤชาธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับเดิมมีความไม่เหมาะสมหลายประการ กล่าวคือ¹⁷

1. ค่าฤชาธรรมเนียมนั้น ยังไม่มีความชัดเจนว่าประกอบไปด้วยค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินคดีประเภทใดบ้าง และไม่ได้มีการแยกค่าฤชาธรรมเนียมในการพิจารณาคดีออกจาก ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ

2. การมีอัตราชั้นสูงของค่าขึ้นศาล ทำให้การคิดค่าขึ้นศาลไม่ผูกติดกับจำนวน ทุนทรัพย์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจำนวนทุนทรัพย์ในคดีจะสูงมากเพียงใด ก็เสียค่าขึ้นศาลไม่เกิน สองแสนบาท ทำให้เกิดปัญหาการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายสูงกว่าความเป็นจริง และไม่เป็นธรรม

¹³ มาตรา 156 วรรคห้า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

¹⁴ มาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับเดิม

¹⁵ มาตรา 229 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁶ มาตรา 234 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (แก้ไข เพิ่มเติมอัตราค่าขึ้นศาลและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ),” 2548, น.2.

แก่คู่ความในแต่ละคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เท่ากัน เพราะคดีที่มีทุนทรัพย์มากควรเสียค่าขึ้นศาลมากกว่าคดีที่มีทุนทรัพย์น้อย

3. ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ของศาล ตามตาราง 2 ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีการกำหนดไว้ถึง 11 ประเภท ทำให้เกิดความไม่สะดวกแก่คู่ความ เจ้าพนักงานศาล และศาล ในการจัดการเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมดังกล่าว ประกอบกับค่าธรรมเนียมดังกล่าวมีอัตราค่อนข้างต่ำ อาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่รัฐต้องเสียไปในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมนั้น

4. อัตราค่าฤชาธรรมเนียมในตารางทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ใช้บังคับมาเป็นเวลานานทำให้ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนค่าของเงินที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน นอกจากนี้ การกำหนดประเภทและอัตราค่าฤชาธรรมเนียมยังไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่คู่ความต้องเสียไปตามความเป็นจริงอย่างเพียงพอ ยังผลให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีจะไม่ได้รับการเยียวยาชดเชยจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเท่าที่ควร โดยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวไว้เองในอัตราที่ค่อนข้างสูง

5. คู่ความที่จะขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้จะต้องเป็นคนยากจนไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลได้เท่านั้น ทำให้ผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลืออยู่ในวงจำกัด ไม่ครอบคลุมถึงบุคคลที่สมควรได้รับความช่วยเหลืออย่างครบถ้วน นอกจากนี้ กฎหมายยังจำกัดเฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่จะขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้ ทั้งที่ควรให้สิทธิแก่นิติบุคคลด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลนิธิซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยไม่แสวงหาผลกำไร อีกทั้ง วิธีพิจารณาคำขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาค่อนข้างยุ่งยากและสร้างภาระแก่ผู้ขอจนเกินสมควร โดยต้องมีการสาบานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่อีกด้วย

1.3 สรุปสาระสำคัญในการปรับปรุงระบบค่าฤชาธรรมเนียมตามกฎหมายไทย

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2551 จึงได้ปรับปรุงระบบค่าฤชาธรรมเนียมใหม่ ดังนี้¹⁸

¹⁸ โปรดดู สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ. (เรื่องเสร็จที่ 2/2548),” น.1-7 และสมชัย ชีมาวุฒมาร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2551), น.661.

1. กำหนดค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดีในศาลให้มีความชัดเจนขึ้นและครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายที่คู่ความจะต้องเสียไปในการดำเนินคดีตามที่แท้จริงให้กว้างกว่ากฎหมายเดิม เช่น กำหนดให้คู่ความที่ชนะคดีมีสิทธิได้รับค่าใช้จ่ายที่ตนเสียไปจากการเป็นความด้วย (ตาราง 7 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง)

2. ไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลตามกฎหมายเดิมที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นข้อยุ่งยากของคู่ความตลอดจนเจ้าพนักงานศาลในด้านธุรการ เช่น ค่าธรรมเนียมศาลประเภทค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ตามตาราง 2 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดอยู่เพียง 3 ประเภท คือ ค่าคำร้องขอตามมาตรา 101 เฉพาะในกรณีที่ยังไม่มีคดีอยู่ในศาล ค่ารับรองสำเนาเอกสารต่าง ๆ โดยหัวหน้าสำนักงานศาลยุติธรรมหรือเจ้าพนักงานบังคับคดี และใบสำคัญเพื่อแสดงว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ถึงที่สุด ส่วนค่าธรรมเนียมอื่น ๆ นอกจากนี้ ตามที่เคยเรียกเก็บตามกฎหมายเดิม เช่น ค่าใบแต่งตั้งทนายความ ค่าคำร้องคำขอ เป็นต้น คู่ความไม่มีหน้าที่ต้องชำระอีก

3. แยกค่าฤชาธรรมเนียมในการพิจารณาคดีของศาลกับค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีออกจากกัน และกำหนดหลักทั่วไปเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าว เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ

4. กำหนดหลักเกณฑ์ที่คู่ความอาจขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลโดยให้นิติบุคคลมีสิทธิด้วย ตลอดจนปรับปรุงวิธีพิจารณาคำขอดังกล่าวใหม่ทั้งหมดเพื่อให้กระบวนการพิจารณาคำขอดังกล่าวสะดวก รวดเร็ว และง่ายขึ้นกว่าเดิม ทั้งใช้ถ้อยคำเรียกการขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาเสียใหม่ว่าการขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลเพื่อผ่อนคลายหลักเกณฑ์ตามกฎหมายเดิมที่เคร่งครัด เนื่องจากคู่ความที่จะขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาได้จะต้องเป็นคนยากจนไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลได้เท่านั้น แต่การยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลยังรวมถึงกรณีที่บุคคลนั้นสามารถชำระได้แต่จะเดือดร้อนเกินสมควรด้วย

5. ปรับปรุงอัตราค่าขึ้นศาลเสียใหม่ โดยใช้อัตราถดถอย แทนอัตราคงที่ตามกฎหมายเดิม กล่าวคือ ส่วนแรกทุนทรัพย์ไม่เกินห้าสิบล้านบาท คิดค่าขึ้นศาลอัตราหนึ่ง ส่วนที่เกินห้าสิบล้านขึ้นไป ค่าขึ้นศาลจะเป็นอีกอัตราหนึ่ง ซึ่งลดลงกว่าอัตราในส่วนแรก แล้วนำค่าขึ้นศาลทั้งสองส่วนมารวมกันเป็นค่าขึ้นศาลที่ต้องชำระ และยกเลิกอัตราขั้นสูงของค่าขึ้นศาล ทั้งนี้ การแบ่งระดับของจำนวนทุนทรัพย์ออกเป็นสองระดับ ในแต่ละระดับมีอัตราค่าขึ้นศาลแตกต่างกัน โดยอัตราค่าขึ้นศาลในทุนทรัพย์ส่วนแรก กำหนดโดยคำนึงว่าจะไม่ก่อให้เกิดภาระแก่คู่ความที่มีทุนทรัพย์ต่ำ ส่วนอัตราค่าขึ้นศาลในทุนทรัพย์ส่วนที่สอง จะกำหนดให้อัตราลดลงมา แต่ไม่มีอัตราขั้นสูงจำกัดไว้ เพื่อคุ้มครองผู้ใช้สิทธิทางศาลโดยสุจริตในจำนวนเงินที่สูง ประกอบกับเพื่อป้องกันมิให้มีผู้ฟ้องคดีเกินความเป็นจริง ควบคู่กันไปด้วย อีกทั้ง การยกเลิกอัตราขั้นสูงจะทำให้

เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความในแต่ละคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เท่ากัน โดยให้คู่ความในคดีที่มีทุนทรัพย์มากควรเสียค่าขึ้นศาลมากกว่าคดีที่มีทุนทรัพย์น้อย¹⁹

6. ปรับปรุงอัตราค่าฤชาธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในตารางท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนค่าของเงินและค่าครองชีพในปัจจุบัน²⁰

2. การกำหนดค่าฤชาธรรมเนียม

การกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมตามกฎหมายไทยในปัจจุบันนั้น เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 149 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดีในศาลให้มีความชัดเจนขึ้นและครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายที่คู่ความจะต้องเสียไปในการดำเนินคดีตามที่เป็นอย่างจริงให้กว้างกว่ากฎหมายเดิม ตลอดจนไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลตามกฎหมายเดิมที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยซึ่งเป็นข้อยุ่งยากของคู่ความ และเจ้าพนักงานศาลในด้านธุรการ ทั้งยังได้แยกค่าฤชาธรรมเนียมในการพิจารณาคดีของศาลออกจากค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีด้วย²¹ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการชำระค่าฤชาธรรมเนียมในแต่ละประเภทตามที่กำหนดไว้ใน ตาราง 1 ถึง ตาราง 7 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ครั้งที่ 1412-27/2546,” น.10-11.

²⁰ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “ตารางเปรียบเทียบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (แก้ไขเพิ่มเติมอัตราค่าขึ้นศาลและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ) ที่ผ่านการตรวจพิจารณาของคณะกรรมการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คณะกรรมการกฤษฎีกา,” น.31-35.

²¹ สมชัย ฑีฆาอุตมกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18, น.661.

2.1 ค่าธรรมเนียมศาล

2.1.1 ค่าขึ้นศาล

ค่าขึ้นศาลต้องชำระตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 150 ซึ่งจะมีอัตราที่แตกต่างกันไปตามประเภทของคดี ดังนี้

1) คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ (คดีที่มีทุนทรัพย์)

ก. ความหมาย

คดีที่มีทุนทรัพย์ คือ คดีที่มีคำขอเรียกร้องเอาทรัพย์สินมาเป็นของโจทก์²² ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นเงินหรือไม่ใช่เงิน ซึ่งต้องพิจารณาจากสภาพแห่งข้อหา ข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา และคำขอบังคับเป็นสำคัญ²³ หากศาลพิพากษาให้ตามคำขอนั้นแล้ว จะยังผลให้โจทก์ได้ทรัพย์สินมาเป็นของโจทก์หรือได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นนั่นเอง²⁴

ข. วิธีการคำนวณทุนทรัพย์

ถ้าเป็นคดีที่โจทก์ฟ้องขอบังคับให้ใช้หนี้เงินยืมคำนวณได้จากคำขอที่ปรากฏอยู่ท้ายคำฟ้อง ถ้าเป็นคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอื่นที่ไม่ใช่เงินยืมคำนวณจากราคาทรัพย์สินที่พิพาทในคดีที่โจทก์เรียกร้อง โดยมีรายละเอียดปลีกย่อย²⁵ ดังนี้

1 คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีข้อหาเดียว แต่โจทก์มีสิทธิที่จะเรียกร้องได้หลายอย่างต้องคำนวณตามคำเรียกร้องแต่ละอย่างแล้วนำมารวมกัน

2 กรณีที่โจทก์ฟ้องคดีโดยนำข้อหาหลายข้อหาฟ้องรวมมาในคำฟ้องเดียวกัน เนื่องจากมูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกันตามมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ถ้าข้อหาไม่เกี่ยวข้องกันจะต้องแยกคดีทุนทรัพย์เป็นรายข้อหา แต่ถ้าข้อหาเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกันให้คิดทุนทรัพย์รวมกันเป็นข้อหาเดียว

²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 858/2522 2522 ภ. 730

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1559/2492 2492 ภ. 906, 812/2498 2498 ภ. 775

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 919/2508 ประชุมใหญ่ 2508 ภ. 1376

²⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : ร้านสวัสดิการหนังสือกฎหมาย “ปณรัชช”, 2552), น.626-630.

3 กรณีที่โจทก์หลายคนฟ้องรวมกันมาในคำฟ้องเดียวในฐานะคู่ความร่วมกัน ถ้าสิทธิของโจทก์แต่ละคนอาจแยกจากกันได้ ก็ต้องคิดตามทุนทรัพย์ของโจทก์แต่ละคนแยกจากกัน²⁶

4 กรณีที่จำเลยหลายคนถูกโจทก์ฟ้องรวมมาเป็นจำเลยร่วมในคดีเดียวกัน ถ้าจำเลยดังกล่าวเป็นเจ้าของรวมหรือเป็นลูกหนี้ร่วมกัน ไม่อาจแยกคิดทุนทรัพย์เป็นรายตัวจำเลยแต่ละคนได้²⁷ แต่ถ้าจำเลยแต่ละคนต้องรับผิดชอบมูลหนี้ที่ก่อให้เกิดความรับผิดซึ่งสามารถแยกจากกันได้ต้องคิดจำนวนทุนทรัพย์ตามจำนวนที่เรียกร้องเอาจากจำเลยแต่ละคน²⁸

ค. การตีราคาทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง

ในเบื้องต้น ถ้าคู่ความรับกันหรือตกลงตีราคากันไว้ว่า ทรัพย์สินที่พิพาทมีราคาเท่าไรก็ถือตามราคานั้นได้²⁹ ต่อเมื่อมีข้อสงสัยหรือมีข้อโต้แย้งกันขึ้น ศาลชั้นต้นจะต้องสั่งให้คู่ความตีราคา³⁰ ถ้าคู่ความไม่ได้ตีราคา³¹ หรือไม่ยอมตีราคาตามที่ศาลสั่ง จึงเป็นอำนาจของศาลชั้นต้นที่จะเป็นผู้ตีราคาเองโดยถือราคาตามราคาท้องตลาด ณ ศาลที่ยื่นฟ้อง และในเวลาที่ยื่นฟ้อง³²

ง. อัตราค่าขึ้นศาล

อัตราค่าขึ้นศาลสำหรับคดีที่มีทุนทรัพย์โดยทั่วไปนั้น ให้คิดค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง ในกรณีที่ทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท ค่าขึ้นศาลมีอัตราร้อยละ 2 ของทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง (ในส่วนของไม่เกิน 50 ล้านบาท) แต่ค่าขึ้นศาลต้องไม่เกิน 200,000 บาท ทุนทรัพย์ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาท ขึ้นไป ค่าขึ้นศาลมีอัตราร้อยละ 0.1 ของทุนทรัพย์ที่เรียกร้องในส่วนที่เกิน 50 ล้านบาท³³ ทั้งนี้ ค่าขึ้นศาลเมื่อรวมกันแล้วมีเศษไม่ถึง 1 บาท ให้ปัดทิ้งอย่างไรก็ตาม อัตราค่าขึ้นศาลข้างต้น ไม่ใช้กับคดีที่มีทุนทรัพย์ ดังต่อไปนี้

²⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 958/2535 2535 ภ.ศ. 173, 153/2538 2538 ภ.ศ. 424, 4784/2539 2539 ภ. 952

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 281/2539 2539 ภ.ศ. 440

²⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 7173/2542 2542 ภ.ศ. 526

²⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1517/2538 2538 ภ.ศ. 435

³⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 6258/2541 2541 ภ. 2805

³¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1324/2542 2542 ภ.ศ. 525

³² ไพโรจน์ วายุภาพ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 25, น.630-631.

³³ ตาราง 1 ข้อ (1) (ก) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1 คดีที่มีคำขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศหรือคำขอให้เพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศ ทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 0.5 ของจำนวนที่ร้องขอให้ศาลบังคับแต่ไม่เกิน 50,000 บาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาทขึ้นไป เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 0.1 และคดีที่มีคำขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศหรือคำขอให้เพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 1 ของจำนวนที่ร้องขอให้ศาลบังคับแต่ไม่เกิน 100,000 บาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาทขึ้นไป เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 0.1³⁴

2 คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยลูกหนี้หรือลูกหนี้เป็นราคาเงินได้ที่มีคำฟ้องขอให้บังคับจำนองหรือบังคับเอาทรัพย์สินจำนองหลุด ทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 1 ของจำนวนหนี้ที่เรียกร้องแต่ไม่เกิน 100,000 บาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาทขึ้นไป เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 0.1³⁵

3 การคิดค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์และฎีกามีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับในศาลชั้นต้นดังที่ได้กล่าวไปแล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีที่คดีมีทุนทรัพย์ มาตรา 150 วรรคสอง กำหนดให้คิดค่าขึ้นศาลตามจำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้องหรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา มิใช่ทุนทรัพย์ที่เรียกร้องตามคำฟ้องในศาลชั้นต้น

2) คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยลูกหนี้หรือลูกหนี้เป็นราคาเงินได้ (คดีที่ไม่มีทุนทรัพย์)

ก. ความหมาย

คดีที่ไม่มีทุนทรัพย์ คือ คดีที่มีลักษณะฟ้องขอให้จำเลยจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเกี่ยวกับทรัพย์สินของโจทก์ ซึ่งโจทก์เป็นเจ้าของหรือมีสิทธิครอบครองหรือมีสิทธิจัดการทรัพย์สินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้วก่อนที่จะฟ้อง อันไม่เป็นผลให้โจทก์ได้รับสิทธิหรือประโยชน์มาเป็นของตน³⁶ รวมถึงคดีไม่มีข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่ผู้ร้องขอจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยไม่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ระหว่างบุคคลด้วย³⁷

³⁴ ตาราง 1 ข้อ (1) (ข) ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

³⁵ ตาราง 1 ข้อ (1) (ค) ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 205/2523 2523 ฎ. 147

³⁷ พรรลง มั่นดี, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการกำหนดการชำระ และความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียม, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2546), น.80.

ข. อัตราค่าขึ้นศาล

คดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้นั้น เสียค่าขึ้นศาลเรื่องละ 200 บาท นอกจากนี้ การอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งตามมาตรา 227 หรือ 228 (2) และ (3) เสียค่าขึ้นศาลเรื่องละ 200 บาท เช่นเดียวกัน ส่วนการอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งตามมาตรา 228 (1) ไม่เรียกเก็บค่าขึ้นศาลแต่อย่างใด³⁸

3) คดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้และไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้รวมอยู่ด้วย ต้องเสียค่าขึ้นศาลตามอัตราค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ แต่ไม่น้อยกว่าอัตราค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ กล่าวคือ ไม่น้อยกว่าเรื่องละ 200 บาท³⁹

4) คดีที่มีค่าขอให้ชำระค่าเสียหาย ค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าเลี้ยงชีพ เงินปี เงินเดือน เงินเบี้ยบำนาญ ค่าบำรุงรักษา หรือเงินอื่น ๆ ที่จ่ายให้มีกำหนดให้มีระยะเวลาในอนาคต ยกเว้น ดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าเสียหายที่ศาลมีอำนาจพิพากษา หรือสั่งให้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 อยู่แล้ว ทั้งนี้ ไม่ว่าทุนทรัพย์ตามคำขอในอนาคตจะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม⁴⁰ ต้องชำระค่าขึ้นศาลสำหรับคำขอส่วนนี้หรือที่เรียกว่าค่าขึ้นศาลในอนาคต 100 บาท อย่างไรก็ตาม ถ้าคดีนั้นมีค่าขอให้ชำระหนี้ในเวลาปัจจุบันหรือมีคำขอในข้อก่อน ๆ รวมอยู่ด้วย ให้คิดค่าขึ้นศาลสำหรับคำขอในข้อนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก⁴¹

2.1.2 ค่าธรรมเนียมศาลประการอื่น

ค่าธรรมเนียมศาลประการอื่นนั้น กำหนดอยู่ในตาราง 2 ทำายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “ค่าธรรมเนียมศาล (ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ)” ตามกฎหมายใหม่จะไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยซึ่งเป็นข้อยุ่งยากของคู่ความและเจ้าพนักงานศาลในด้านธุรการ คงกำหนดให้เรียกเก็บเฉพาะค่าธรรมเนียม ดังนี้

³⁸ ตาราง 1 ข้อ (2) ทำายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

³⁹ ตาราง 1 ข้อ (3) ทำายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴⁰ สรวิรักษ์ สุวรรณเสรี และทงศ์ศักดิ์ ดุลยกาญจน์, ค่าฤชาธรรมเนียม (ครบวงจร), (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตอักษร, 2548), น.60.

⁴¹ ตาราง 1 ข้อ (4) ทำายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1) ค่าคำร้องขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าตามมาตรา 101 เฉพาะในกรณีที่ยังไม่มีคดีอยู่ในศาล กล่าวคือ ยังไม่มีการเสนอคำฟ้องต่อศาล ต้องเสียค่าคำร้อง 100 บาท⁴² ส่วนกรณีที่มีคดีอยู่ในศาลแล้ว ไม่ต้องเสียค่าคำร้องดังกล่าวแต่อย่างใด

2) ค่ารับรองสำเนาเอกสารต่าง ๆ โดยหัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้รับรอง ให้เสียค่ารับรอง ฉบับละ 50 บาท⁴³

3) ค่าใบสำคัญเพื่อแสดงว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ถึงที่สุดแล้ว ให้เสียค่าธรรมเนียม ฉบับละ 50 บาท⁴⁴

อย่างไรก็ตาม ในคดีแรงงานนั้น การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแรงงานให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องชำระค่าฤชาธรรมเนียม⁴⁵ ดังนั้น ในคดีแรงงานจึงไม่มีการเรียกเก็บค่าขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมศาลประการอื่นแต่อย่างใด ส่วนคดีคุ้มครองผู้บริโภคนั้น การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ โดยผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด⁴⁶ ดังนั้น ในคดีคุ้มครองผู้บริโภคจะไม่มีการเรียกเก็บค่าขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมศาลประการอื่นจากคู่ความที่จำกัดเฉพาะฝ่ายผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นการล่วงหน้าเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การยกเว้นการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาล ควรจำกัดขอบเขตเฉพาะคดีดังกล่าวเท่านั้น เพราะเป็นคดีที่มีวัตถุประสงค์พิเศษในการคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง หรือคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นคู่ความที่อ่อนแอกว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ไม่ควรนำไปใช้กับคดีแพ่งโดยทั่วไป ดังเช่น แนวความคิดในเรื่องรัฐสวัสดิการของประเทศฝรั่งเศสที่ให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประชาชนเป็นไปโดยไม่คิดมูลค่า (Principe de Gratuite de la Justice) เนื่องจากการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอยู่ตามภารกิจของค่าธรรมเนียม⁴⁷ กล่าวคือ เพื่อชดเชยภาระรายจ่ายในการอำนวยความสะดวกของรัฐตามสมควร เพื่อให้บุคคลที่ต้องการผลประโยชน์

⁴² ตาราง 2 ข้อ (1) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴³ ตาราง 2 ข้อ (2) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴⁴ ตาราง 2 ข้อ (3) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴⁵ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

⁴⁶ มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

⁴⁷ โปรดดู “เหตุผลในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาล” ในบทที่ 2

เฉพาะตนเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการนั้นบ้างมิใช่เอาเงินภาษีของประชาชนโดยรวมมาใช้ และที่สำคัญคือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีโดยไม่มีมูล ทั้งนี้ หากประชาชนผู้ใดไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ ก็สามารถขอรับความช่วยเหลือจากรัฐได้อยู่แล้วตามที่จะได้กล่าวต่อไปในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี อันเป็นเรื่องการให้สวัสดิการแก่บุคคลผู้ยากไร้

2.2 ค่าธรรมเนียมประการอื่น

ค่าธรรมเนียมประการอื่น หมายถึง บรรดาค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายที่กฎหมายกำหนดให้เรียกเก็บจากคู่ความที่เกี่ยวข้องสำหรับการร้องขอดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ในศาล นอกเหนือไปจากค่าธรรมเนียมศาล⁴⁸ สำหรับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายมิได้บังคับให้ต้องเสีย ถึงแม้ว่าคู่ความได้เสียไปตามจริงอันสืบเนื่องมาจากการดำเนินคดี ก็ไม่นับว่าเป็นค่าธรรมเนียมแต่อย่างใด⁴⁹

2.2.1 ค่าทนายความ

ตามตาราง 6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่นี้ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าทนายความตามจำนวนที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินอัตราขั้นสูงตามที่ระบุไว้ในตาราง และไม่ต่ำกว่าคดีละ 3,000 บาท โดยการกำหนดค่าทนายความที่คู่ความจะต้องรับผิดชอบนั้น ให้ศาลพิจารณาตามความยากง่ายแห่งคดีเพียบดูเวลาและงานที่ทนายความต้องปฏิบัติในการว่าคดีเรื่องนั้น

อัตราค่าทนายความขั้นสูงตามตาราง 6 นั้น ในศาลชั้นต้น สำหรับคดีที่มีทุนทรัพย์คือ ร้อยละ 5 ของทุนทรัพย์เรียกร้อง ส่วนคดีไม่มีทุนทรัพย์ คือ 30,000 บาท ส่วนอัตราค่าทนายความขั้นสูงในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา สำหรับคดีที่มีทุนทรัพย์ คือ ร้อยละ 3 ของทุนทรัพย์เรียกร้อง ส่วนคดีไม่มีทุนทรัพย์ คือ 20,000 บาท

ทั้งนี้ อัตราค่าทนายความท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นอัตราสำหรับศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายหนึ่งซึ่งปกติเป็นฝ่ายที่แพ้คดีชดใช้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

⁴⁸ สำนักงานศาลยุติธรรม, หลักการสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงใหม่ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551, (บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด : นนทบุรี, 2552), น.106.

⁴⁹ สราวัช สุวรรณเสรี และทงศักดิ์ ดุลยกาญจน์, อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 40, น.2.

เพื่อเป็นการบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายของคู่ความฝ่ายนั้นเท่านั้น ไม่ใช่เป็นกรณีกำหนดจำนวนค่าจ้างว่าความซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องตกลงกับทนายความของตนเอง แต่ค่าทนายความในส่วนที่เกินกว่าที่ศาลกำหนดให้เป็นค่าฤชาธรรมเนียมย่อมไม่ได้รับชดใช้คืนจากคู่ความอีกฝ่ายถึงแม้ว่าจะชนะคดีก็ตาม

นอกจากนี้ ทนายความจะเรียกเก็บค่าทนายความตามผลแห่งคดี (Contingent Fees)⁵⁰ ไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากทำให้ตนเองเข้าไปมีส่วนได้เสียโดยตรงในคดีจนอาจกระทบกระเทือนการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนอาจทำให้เกิดการยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเป็นความกันด้วยหวังผลประโยชน์เป็นส่วนแบ่งจากมูลพิพาทในคดี⁵¹

อนึ่ง ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 227/37 กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงินรางวัลที่ทนายความฝ่ายใดที่มีสิทธิได้รับตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความยากง่ายของคดี ระยะเวลาการทำงาน รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความฝ่ายใดเสียไป ประกอบกับ คำนึงถึงจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับประกอบด้วย โดยกำหนดเป็นจำนวนร้อยละของจำนวนเงินดังกล่าว แต่ต้องไม่เกินร้อยละ 30 ของจำนวนเงินนั้น เห็นได้ว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัตินี้ มีการอนุญาตให้ทนายความมีสิทธิได้รับค่าทนายความตามผลแห่งคดี (Contingent Fees) ไว้อย่างชัดเจน อันเป็นการริเริ่มนำรูปแบบการเรียกเก็บค่าทนายความตามผลแห่งคดีมาใช้บังคับในประเทศไทย

⁵⁰ ค่าทนายความตามผลแห่งคดี (Contingent Fees) จะต้อง มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ถ้าแพ้คดีลูกความไม่ต้องจ่ายค่าทนายความเลย แต่ถ้าชนะคดี ลูกความต้องจ่ายค่าทนายความ ซึ่งจำนวนเงินจะมากหรือน้อยยังไม่แน่นอน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ลูกความได้รับตามคำพิพากษา ดังนั้น การนำทุนทรัพย์ในคดีมาเป็นเกณฑ์กำหนดค่าทนายความ การตกลงว่าถ้าแพ้คดีจะไม่เรียกค่าทนายความเลย แต่ถ้าชนะคดีจะเรียกค่าทนายความซึ่งมีจำนวนที่แน่นอนและไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทในคดี และการเรียกค่าตอบแทนพิเศษตามสัดส่วนที่ชนะคดี (Success Fees) เพิ่มเติมจากค่าทนายความที่มีการเรียกเก็บตามปกติอยู่แล้ว จึงไม่ถือว่าเป็นการเรียกเก็บค่าทนายความตามผลแห่งคดี และไม่ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁵¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 921/2542 2542 ฎ. 224 และ 1260/2543 2543 ฎ. 158

2.2.2 ค่าสืบพยานหลักฐานนอกศาล

ในกรณีที่มีการสืบพยานหลักฐานนอกศาล ให้คิดค่าปฎิการให้ผู้พิพากษาในอัตราต่อคนวันละสามร้อยบาท และให้คิดค่าปฎิการให้เจ้าพนักงานศาลในอัตราต่อคนวันละหนึ่งร้อยห้าสิบบาท ในกรณีจำเป็น ศาลอาจสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขอหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือหลายฝ่ายเป็นผู้จัดการหาพยานะ ถ้าไม่จัดพยานะมาให้ จะต้องชดใช้ค่าพยานะที่เสียไปตามสมควรด้วย⁵²

2.2.3 ค่าปฎิการ ค่าพยานะ และค่าเช่าที่พักของพยาน กับค่ารังวัดทำแผนที่

1) ค่าปฎิการ ให้ศาลกำหนดค่าปฎิการพยานตามรายได้และฐานะของพยาน แต่ไม่ให้เกินวันละสี่ร้อยบาท⁵³ ในการคำนวณศาลไม่คำนึงถึงค่าเบิกความของพยานนั้นว่าเป็นประโยชน์แก่คดีมากน้อยเพียงใด ศาลจะคำนวณแต่เพียงตามรายได้และฐานะของพยานเท่านั้น

2) ค่าพยานะ และค่าเช่าที่พักของพยาน ให้ศาลกำหนดค่าพยานะและค่าเช่าที่พักของพยานที่เสียไปตามจำนวนที่เห็นสมควร⁵⁴ กล่าวคือ เต็มจำนวนเท่าที่พยานดังกล่าวได้จ่ายไปตามความจำเป็น แต่จะไม่ให้สำหรับค่าพยานะและค่าเช่าที่พักที่เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็น

ทั้งนี้ พยานซึ่งมาศาลตามหมายเรียกเท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับค่าปฎิการ ค่าพยานะ และค่าเช่าที่พัก ส่วนพยานซึ่งมาเบิกความต่อศาลเองโดยไม่มีหมายเรียกจะไม่มีสิทธิได้รับค่าปฎิการ ค่าพยานะ และค่าเช่าที่พัก แต่อย่างใด เพราะการที่พยานดังกล่าวยอมมาเบิกความด้วยตนเองแสดงว่าไม่ต้องการค่าปฎิการ ค่าพยานะ และค่าเช่าที่พัก ประกอบกับตามธรรมเนียมพยานเช่นนี้ย่อมได้รับค่าใช้จ่ายจากคู่ความผู้อ้างจำนวนหนึ่งอยู่แล้ว⁵⁵

3) ค่ารังวัดทำแผนที่ ในกรณีที่ศาลสั่งให้รังวัดทำแผนที่ ให้ศาลกำหนดค่าปฎิการให้แก่เจ้าพนักงานศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นในอัตราต่อคนวันละสองร้อยบาทกับค่าพยานะเดินทางและค่าเช่าที่พักที่เสียไปตามสมควร หรือในกรณีที่มิระเบียบของหน่วยงานนั้นกำหนดค่าปฎิการ ค่าพยานะเดินทาง และค่าเช่าที่พัก เป็นประการอื่น ก็ให้ศาลกำหนดไปตามนั้น⁵⁶

⁵² ตาราง 3 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵³ ตาราง 4 ข้อ (1) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵⁴ ตาราง 4 ข้อ (1) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵⁵ มาโนช จรมาศ, คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2, พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพมหานคร, 2525), น.281-282.

⁵⁶ ตาราง 4 ข้อ (2) ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2.2.4 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีนั้น เป็นค่าฤชาธรรมเนียมที่เพิ่มเติมขึ้นตามกฎหมายใหม่ กำหนดอยู่ในตาราง 7 ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้⁵⁷

1) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับเพดานชั้นสูง กล่าวคือ การกำหนดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสำหรับคดีมีทุนทรัพย์ต้องไม่เกินร้อยละ 1 ของจำนวนทุนทรัพย์ และคดีไม่มีทุนทรัพย์ ต้องไม่เกินห้าพันบาท

2) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจ กล่าวคือ ศาลมีดุลพินิจกำหนดให้คู่ความฝ่ายหนึ่งชำระให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรภายใต้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับเพดานชั้นสูง และคำนึงถึงเหตุอันสมควรและความสุจริตในการดำเนินคดี โดยต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่คู่ความได้เสียไป และลักษณะและวิธีการดำเนินคดีของคู่ความด้วย

2.2.5 ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระ

ค่าฤชาธรรมเนียมนั้น นอกจากกำหนดตามตารางทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีทั้งสิ้น 7 ตารางแล้ว ยังรวมถึงค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระด้วย ดังนั้น ถ้ามีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดให้คู่ความมีหน้าที่ต้องชำระค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายนั้นก็ถือเป็นค่าฤชาธรรมเนียม แม้จะมีได้กำหนดไว้ในตารางทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ตาม ซึ่งศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบในค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายส่วนนี้ได้⁵⁸

ตัวอย่างของค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระ

1) ค่าป่วยการ ค่าพาหนะ และค่าเช่าที่พักของผู้เชี่ยวชาญ

คู่ความอาจอ้างผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในศิลป วิทยาศาสตร์ การฝีมือ การค้า หรือการงานที่ทำหรือในกฎหมายต่างประเทศมาเป็นพยานฝ่ายตนได้ เมื่อเห็นว่าความเห็นของพยานอาจเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อความในประเด็น⁵⁹ ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญที่คู่ความอ้างเป็นพยานมีฐานะเท่ากับพยานธรรมดาคนหนึ่ง และมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะ และค่าเช่าที่พักเช่นเดียวกับพยานธรรมดา

⁵⁷ สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48, น.108.

⁵⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 165/2509 2509 ต.1 น.136, 2372/2539 ต.4 น.617

⁵⁹ มาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

นอกจากคู่ความจะอ้างผู้เชี่ยวชาญเป็นพยานดังกล่าวแล้ว ศาลยังมีอำนาจที่จะตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบบุคคล เอกสาร วัตถุ สถานที่ หรือทรัพย์สินใด ๆ ได้⁶⁰ ผู้เชี่ยวชาญจะเข้าไปตรวจและทำรายงานเสนอต่อศาล การตรวจและทำรายงานนี้ผู้เชี่ยวชาญมีสิทธิได้รับค่าใช้จ่ายที่ได้ออกไป กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปตามสมควรในการตรวจและทำรายงานและจะได้รับค่าป่วยการตามที่ศาลเห็นสมควร โดยในการกำหนดศาลจะคำนึงถึงสภาพแห่งคดี ความยากง่ายของงานที่ต้องทำ และระยะเวลาที่ต้องเสียไปในการทำรายงานตลอดจนถึงฐานะทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ⁶¹

2) ค่าล่าม

บรรดากระบวนพิจารณาเกี่ยวกับการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีแพ่งทั้งหลาย ซึ่งศาลเป็นผู้ทำนั้น ให้ทำเป็นภาษาไทย ถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือบุคคลใดที่มาศาลไม่เข้าใจภาษาไทย หรือเป็นใบ้หรือหูหนวกและอ่านเขียนหนังสือไม่ได้ ให้คู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องจัดหาล่าม⁶² โดยปกติ ศาลต่าง ๆ จะมีล่ามไว้ประจำตามความจำเป็น แต่คู่ความจะหาล่ามมาเองก็ได้ ล่ามในคดีแพ่ง ไม่ว่าจะเป็นล่ามของศาลหรือของคู่ความฝ่ายใดถ้าเป็นล่ามแปลคำเบิกความของพยานแล้ว มีสิทธิได้รับค่าป่วยการตามที่ศาลคำนวณและสั่งให้ โดยคำนึงถึงเวลาและงานที่ล่ามได้กระทำไปแต่ไม่เกิน วันละหนึ่งร้อยบาท และถ้าไม่ใช่ล่ามของศาลจะมีสิทธิได้รับค่าพาหนะเดินทางด้วย ซึ่งศาลจะกำหนดให้ตามที่ใช้จ่ายไปตามสมควร แต่ถ้าเป็นล่ามของศาลจะไม่ได้รับخذใช้ค่าพาหนะเดินทาง เว้นแต่มีการเดินทางไปแปลนอกศาลเช่นเมื่อศาลไปเผชิญสืบ⁶³

3) ค่าป่วยการและค่าพาหนะในการส่งคำคู่ความและเอกสารทางคดี

การส่งคำคู่ความและเอกสารทางคดีโดยทางเจ้าพนักงานศาลนั้น ถ้าเป็นกรณีที่คู่ความ มีหน้าที่ต้องส่ง คู่ความจะต้องเสียค่าป่วยการและค่าพาหนะในการจัดส่งให้แก่เจ้าพนักงานศาล ในอัตราที่ศาลแต่ละแห่งกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมของแต่ละท้องที่⁶⁴ ส่วนกรณีที่ศาลมีหน้าที่ ต้องส่งถือเป็นเรื่องของศาล คู่ความไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวแต่อย่างใด

⁶⁰ มาตรา 99 มาตรา 128/1 มาตรา 129 และมาตรา 130 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶¹ ข้อ 28 แห่งข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2546

⁶² มาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶³ ข้อ 3 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2502) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477

⁶⁴ ข้อ 7 แห่งข้อบังคับว่าด้วยการส่งคำคู่ความและเอกสารทางคดี พ.ศ. 2545

4) คำพาหนะและคำปวยการของเจ้าพนักงานหรือแพทย์ซึ่งศาลแต่งตั้งให้ทำการตรวจ
คู่ความหรือบุคคลที่ขอเลื่อนคดีโดยอ้างเหตุเจ็บป่วย ให้ถือเป็นค่าฤชาธรรมเนียม⁶⁵

3. ความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียม

3.1 หลักทั่วไป

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง นอกเหนือจากต้องกล่าวหรือแสดงคำวินิจฉัย
ในประเด็นแห่งคดีแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งกำหนดความรับผิดชอบชั้นที่สุดสำหรับค่าฤชาธรรมเนียมของ
คู่ความในคดีไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งด้วย⁶⁶ ซึ่งตามปกติความรับผิดชอบชั้นที่สุดในค่าฤชาธรรมเนียม
ย่อมตกแก่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดี⁶⁷ หมายความว่า เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วคู่ความฝ่ายใดเป็นฝ่าย
แพ้คดี คู่ความฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าฤชาธรรมเนียมที่คู่ความอีกฝ่ายเสียไปในการดำเนินคดี
และรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมที่ตนเสียไปเอง ซึ่งค่าฤชาธรรมเนียมนี้ ศาลอาจจะบังคับไว้
ก็ได้ว่าให้ใช้ค่าอะไรกันบ้าง ถ้าไม่ระบุไว้ ก็หมายถึง ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดบรรดาที่กฎหมาย
บังคับให้ต้องเสีย ดังที่มาตรา 149 ได้กำหนดไว้⁶⁸ อันเป็นการสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมและ
หลักเหตุผลของเรื่อง (Nature of Thing)⁶⁹

อนึ่ง การที่กฎหมายใช้คำว่าความรับผิดชอบชั้นที่สุดในค่าฤชาธรรมเนียมเนื่องจาก
ต้องการเน้นย้ำว่าความรับผิดชอบดังกล่าว ถือตามคำพิพากษาถึงที่สุดมิใช่ถือตามคำพิพากษา
ศาลชั้นต้นซึ่งอาจถูกเปลี่ยนแปลงโดยศาลสูงได้⁷⁰ สำหรับคดีไม่มีข้อพิพาทที่มีผู้ร้องฝ่ายเดียว
ให้ผู้ร้องเป็นผู้เสียค่าฤชาธรรมเนียม⁷¹

⁶⁵ มาตรา 41 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶⁶ มาตรา 141 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶⁷ มาตรา 161 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁶⁸ เพิ่งอ้าง, น.110.

⁶⁹ คณิต ณ นคร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี,
(กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2548), น. 481.

⁷⁰ ไพโรจน์ วายุภาพ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 25, น.667.

⁷¹ มาตรา 161 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3.2 ข้อยกเว้น

ตามปกติความรับผิดขั้นที่สุดในค่าฤชาธรรมเนียมจะตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่แพ้คดี แต่เพื่อความเป็นธรรมแก่คู่ความ ในกรณีที่มีเหตุการณ์อันผิดปกติในการดำเนินคดีอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น กฎหมายจึงเปิดช่องให้ศาลมีอำนาจกำหนดผู้ที่จะต้องรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมเป็นอย่างอื่นได้ มิพักต้องคำนึงถึงผลแห่งคดี โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

3.2.1 การใช้ดุลพินิจของศาล

เมื่อพิจารณาความในตอนท้ายของมาตรา 161 วรรคหนึ่ง เห็นได้ว่า คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีไม่จำเป็นต้องรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดเสมอไป ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมให้แตกต่างไปจากหลักทั่วไปได้ ไม่ว่าคู่ความฝ่ายใดจะชนะคดีเต็มตามข้อหาหรือแต่บางส่วน โดยคำนึงถึงเหตุผลสมควรและความสุจริตในการรู้ความหรือการดำเนินคดีของคู่ความทั้งสองเป็นสำคัญ⁷²

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง นอกจากศาลจะมีอำนาจสั่งให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีต้องรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสองอันเป็นไปตามหลักทั่วไปแล้ว ศาลยังมีอำนาจสั่งเรื่องความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมเป็นประการอื่น ดังนี้⁷³

⁷² คำพิพากษาฎีกาที่ 3980/2543 2543 ฎ.ส. 472

จำเลยฎีกาว่าที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ ค่าขึ้นศาลให้เป็นพับ เป็นคำสั่งที่ไม่ชอบเพราะจำเลยได้รับความเสียหายเสียค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี รวมทั้งค่าทนายความจึงควรให้โจทก์ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมต่าง ๆ แทนจำเลยนั้น เห็นว่า ศาลย่อมมีดุลพินิจในการสั่งเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมในคดีได้อย่างกว้างขวางโดยคำนึงถึงความสุจริตของคู่ความเป็นสำคัญ การที่โจทก์ขอถอนฟ้องเพื่อไปดำเนินการขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนให้ถูกต้องตามขั้นตอนหาใช่เป็นการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตแต่อย่างใดไม่ ทั้งคดีนี้เป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนระหว่างคู่กรณีที่มีความรักความผูกพันกันมาก่อน อันอาจตกลงกันได้ในที่สุด มิใช่การต่อสู้คดีเอาเป็นเอาตายแย่งชิงเข้าศึกศัตรู การที่ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งให้ค่าฤชาธรรมเนียมชั้นศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์เป็นพับโดยมิได้สั่งให้โจทก์ชดใช้ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความแทนจำเลยนั้นชอบแล้ว ฎีกาของจำเลยในข้อนี้ฟังไม่ขึ้น

⁷³ มาโนช จรมาศ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54, น.304.

ก. ให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีใช้ค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่คู่ความฝ่ายที่ชนะคดี แต่เพียงบางส่วน ทั้งที่ตามปกติต้องชดใช้เต็มจำนวน

ข. ให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีใช้ค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดี ทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน

ค. ให้คู่ความแต่ละฝ่ายเสียค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนของตน คือ ฝ่ายใดเสียไปแล้วเท่าใดไม่มีการชดใช้ให้แก่กัน ต่างฝ่ายต่างรับผิดชอบเท่าที่ได้เสียไปแล้ว กรณีนี้เรียกว่า ค่าฤชาธรรมเนียมให้เป็นพับ

ง. ให้คู่ความแต่ละฝ่ายเสียค่าฤชาธรรมเนียมตามสัดส่วนแห่งค่าฤชาธรรมเนียม ทั้งปวงซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายได้เสียไป เช่น ให้โจทก์จำเลยเสียค่าฤชาธรรมเนียมคนละครึ่ง ซึ่งหมายความว่าค่าฤชาธรรมเนียมซึ่งแต่ละฝ่ายได้เสียไปเป็นเงินเท่าใดเอามารวมกันแล้วรับผิดชอบคนละครึ่ง เป็นต้น

อนึ่ง ในการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยค่าฤชาธรรมเนียมไม่ให้เป็นไปตามหลักทั่วไปนั้น ศาลต้องมีเหตุผลอันสมควร และต้องสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดใน 4 ประการข้างต้น จะสั่งนอกเหนือจากนี้ไม่ได้ หรือจะสั่งให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมก็ได้⁷⁴

3.2.2 กรณีค่าฤชาธรรมเนียมไม่เป็นไปตามผลแห่งคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดกรณีค่าฤชาธรรมเนียมไม่เป็นไปตามผลแห่งคดีไว้หลายประการ ซึ่งจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียมที่สิ้นเปลืองหรือเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็น ศาลต้องกำหนดความรับผิดชอบตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้เท่านั้น จะใช้ดุลพินิจกำหนดเป็นประการอื่นตามที่เห็นสมควรไม่ได้

1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 40

การมาศาลต้องมีค่าป่วยการของพยานที่มาศาลตามหมายเรียกกับค่าใช้จ่ายเป็นค่าพาหนะเดินทางหรือค่าเช่าที่พักของตัวความ ทนายความ หรือพยาน ถ้ามีการขอเลื่อนคดี ศาลจะให้คู่ความที่ขอเลื่อนคดีชำระค่าป่วยการพยานและค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ ถ้าคู่ความที่ขอเลื่อนคดีไม่ชำระ ศาลต้องสั่งยกคำร้องขอเลื่อนคดีเท่านั้น จะสั่งอนุญาตไม่ได้ การที่ศาลมีคำสั่งเช่นนี้ เป็นการบรรเทาความเสียหายและป้องกันการประวิงคดีได้ทางหนึ่ง และค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ตกเป็นพับแก่คู่ความที่ขอเลื่อนคดีเสมอโดยไม่ต้องคำนึงว่าคู่ความฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายชนะคดี

⁷⁴ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 68, น.481-482.

2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 105

คู่ความฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยพยานหลักฐาน กระทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมหรือค่าธรรมเนียมเกินกว่าที่ควรเสีย ค่าฤชาธรรมเนียมที่เพิ่มขึ้นนั้น ให้ถือว่าเป็นค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็น และให้คู่ความฝ่ายที่ก่อให้เกิดขึ้นนั้นเป็นผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าว

3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 เบญจ

ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโดยจงใจหรือไม่มีเหตุอันสมควรเป็นเหตุให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมมากกว่าที่ควรจะต้องเสีย ค่าฤชาธรรมเนียมที่เพิ่มขึ้นนั้นให้ถือว่าเป็นค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็น และจำเลยต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าว

4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 166

ความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในกรณีนี้ เป็นความรับผิดชอบฝ่ายเดียวอย่างเคร่งครัด ไม่ต้องคำนึงถึงผลของคดีเช่นเดียวกัน เพราะไม่ว่าจะชนะหรือแพ้คดี คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาในลักษณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 166 กำหนดไว้ ก็จำต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น⁷⁵ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี⁷⁶ กล่าวคือ

ก. ค่าฤชาธรรมเนียมในกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปโดยไม่จำเป็นหรือมีลักษณะประวิงคดี

กระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปโดยไม่จำเป็นหรือมีลักษณะประวิงคดี หมายถึง กระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปโดยไม่สมควรที่จะเกิดขึ้นหรือมีลักษณะประวิงคดี เช่น คดีที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน ถึงวันนัดสืบพยานโจทก์ จำเลยขอเลื่อนคดีเพราะยังไม่ได้แต่งตั้งทนายความ หากศาลให้เลื่อนการสืบพยานไปโจทก์ก็ต้องเสียค่าปวยการพยานในการที่จะต้องมาศาลคราวถัดไปอีก ค่าปวยการที่เสียเพิ่มขึ้นนี้เป็นค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็นที่จำเลยต้องรับผิดชอบ ถึงแม้ว่าจำเลยจะชนะคดีก็ตาม

⁷⁵ สุวรักษ์ สุวรรณเสรี และทงนงค์ดี ดุลยกาญจน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 40, น.128.

⁷⁶ เพิ่งอ้าง, น.128-130.

ข. ค่าฤชาธรรมเนียมในกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

กระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หมายถึง กระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปนั้นไม่น่าจะต้องเกิดขึ้น แต่กลับเกิดขึ้นเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของคู่ความ ซึ่งต้องพิจารณาดูพฤติการณ์เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น คดีที่จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน ในวันนัดสืบพยานจำเลย โจทก์ขอหมายเรียกพยานฝ่ายตนมาศาลด้วยเนื่องจากสำคัญผิดว่าตนมีหน้าที่นำสืบก่อน ค่าป่วยการพยานโจทก์ที่ต้องเสียไปดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นค่าฤชาธรรมเนียมในกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของโจทก์ ซึ่งโจทก์ต้องรับผิดชอบถึงแม้ว่าตนจะชนะคดีก็ตาม

3.2.3 ความร่วมมือในการระงับข้อพิพาท

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดกลไกเกี่ยวกับความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมเพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการระงับข้อพิพาท⁷⁷ ดังนี้

ก. กรณีตามมาตรา 164 ถ้าจำเลยวางเงินต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 135 และ 136 จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมแห่งจำนวนเงินที่วางนั้นอันเกิดขึ้นภายหลัง เว้นแต่โจทก์จะยอมรับเงินที่วางต่อศาลเป็นการพอใจเต็มตามที่เรียกร้องแล้ว จำเลยจึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม ถ้าโจทก์ยอมรับเงินที่วางต่อศาลนั้นเป็นการพอใจเพียงส่วนหนึ่งแห่งจำนวนเงินที่เรียกร้อง และดำเนินคดีต่อไป จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะได้พิพากษาให้โจทก์แพ้คดี ในกรณีเช่นนี้โจทก์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสิ้นอันเกิดแต่การที่ตนไม่ยอมรับเงินที่วางต่อศาลเป็นการพอใจตามที่เรียกร้อง

ข. กรณีตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนอกจากให้ชำระเงินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 137 หากโจทก์ยอมรับการชำระหนี้นั้นเป็นการพอใจเต็มตามที่เรียกร้องแล้ว จำเลยต้องเป็นผู้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น แต่ถ้าโจทก์ไม่พอใจในการชำระหนี้เช่นนั้น และดำเนินคดีต่อไป ค่าฤชาธรรมเนียมให้อยู่ในดุลพินิจของศาล แต่ถ้าศาลเห็นว่า การชำระหนี้นั้นเป็นการพอใจเต็มตามที่โจทก์เรียกร้องแล้ว ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสิ้นอันเกิดแต่การที่โจทก์ปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้นั้น โจทก์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ

⁷⁷ พัทธมน จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาคหนึ่ง), พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, 2543), น.429-430.

3.3 บทเฉพาะ

3.3.1 ความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมของคู่ความร่วมมือ

เนื่องจากบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปอาจเป็นคู่ความร่วมมือในคดีเดียวกันได้โดยเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม หากปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี⁷⁸ แต่บุคคลที่เป็นโจทก์ร่วมกันหรือจำเลยร่วมกันนั้นหาต้องรับผิดร่วมกันในค่าฤชาธรรมเนียมไม่ เพียงแต่ต้องรับผิดเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เท่านั้น เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้ที่บุคคลดังกล่าวต้องรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมร่วมกัน⁷⁹

1) เมื่อโจทก์หลายคนหรือจำเลยหลายคนนั้น เป็นเจ้าหนี้ร่วมในหนี้ที่ฟ้องร้องกัน ซึ่งแม้ถึงว่าลูกหนี้จำต้องชำระหนี้สิ้นเชิงแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม แต่ลูกหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่จะเลือก⁸⁰ หรือลูกหนี้ร่วมในหนี้ที่ฟ้องร้องกัน ซึ่งเจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งจนสิ้นเชิงหรือแต่โดยส่วนก็ได้ตามแต่จะเลือก แต่ลูกหนี้ทั้งปวงก็ยังคงต้องผูกพันอยู่ทั่วทุกคนจนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง⁸¹

2) เมื่อศาลได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เช่น ศาลมีคำสั่งให้จำเลยร่วมกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์ ดังนี้ ความรับผิดของจำเลยในค่าฤชาธรรมเนียมต้องรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วม แม้จำเลยไม่ได้เป็นลูกหนี้ร่วมในหนี้ที่ฟ้องร้องกันก็ตาม

3.3.2 ความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมเมื่อคดีเสร็จเด็ดขาดลงโดยการตกลงหรือประนีประนอมยอมความหรืออนุญาโตตุลาการ

ถ้าคดีได้เสร็จเด็ดขาดลงโดยการตกลงหรือประนีประนอมยอมความหรืออนุญาโตตุลาการ คู่ความแต่ละฝ่ายย่อมรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนการดำเนินกระบวนการพิจารณาของตน กล่าวคือ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นคู่ความฝ่ายใดเสียค่าฤชาธรรมเนียมส่วนของตนเป็นเงินเท่าใด ค่าฤชาธรรมเนียมนั้นย่อมเป็นพัวพันไปทั้งสองฝ่ายไม่มีฝ่ายใดต้องชดใช้แทนอีกฝ่ายหนึ่งไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ฉะนั้น กรณีที่คู่ความตกลงกันทำสัญญาประนีประนอมยอมความแม้จะไม่ได้กล่าวถึงค่าฤชาธรรมเนียม เวลาศาลพิพากษาตามยอมจะต้องสั่งให้ค่าฤชา

⁷⁸ มาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁷⁹ มาตรา 162 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁸⁰ มาตรา 298 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁸¹ มาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ธรรมเนียมตกเป็นพับเท่านั้น จะใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่นไม่ได้ เว้นแต่คู่ความจะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น⁸² เช่น ตกลงกันว่าให้จำเลยใช้ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือกึ่งหนึ่งแทนโจทก์ เป็นต้น กรณีดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลง

4. การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

การดำเนินคดีในศาลจะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่คู่ความต้องรับผิดชอบเป็นจำนวนมาก โดยนอกเหนือจากที่คู่ความต้องชำระค่าธรรมเนียมศาลแล้ว ยังต้องชำระค่าจ้างทนายความและค่าใช้จ่ายประการอื่นอีก ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีวิธีการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินเพียงพอในการดำเนินคดีในศาลเพื่อให้ความยุติธรรมเข้าถึงประชาชนทั่วหน้ามิใช่จะให้ความยุติธรรมเฉพาะคนที่มีเงินเท่านั้น

4.1 การจัดให้มีการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

ในคดีแพ่ง บทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดีได้ถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวด 3 ค่าฤชาธรรมเนียม ส่วนที่ 1 การกำหนดและการชำระค่าฤชาธรรมเนียม และการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุดโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 โดยอยู่ในรูปแบบของการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล และศาลชั้นต้นที่จะฟ้องหรือได้ฟ้องคดีไว้แล้ว จะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.2 เงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

การขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลนั้น ไม่ว่าผู้ขอจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็มีสิทธิร้องขอต่อศาลได้ ถ้าเป็นไปตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

⁸² มาตรา 163 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.2.1 เงื่อนไขทางการเงิน

ตามมาตรา 155 (เดิม) บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความคนใดอ้างว่าเป็นคนยากจน ไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียม....” ถูกแทนที่ด้วยมาตรา 155 (แก้ไขใหม่) ที่บัญญัติว่า “คู่ความซึ่ง ไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาล....” แสดงให้เห็นว่ากฎหมายใหม่มิได้มองฐานะของคู่ความ ที่ร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลว่าเป็นคนยากจนหรือไม่อีกต่อไป ดังนั้น แม้หากคู่ความที่ร้องขอ ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล จะมีใช่คนยากจน หากแต่ขณะยื่นคำร้องขอนั้นอยู่ในสถานะที่ไม่มี ทรัพย์สินเพียงพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีค่าธรรมเนียมที่ต้องเสีย มีจำนวนสูงมาก หรือหากผู้ร้องไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแล้วจะได้รับความเดือดร้อน เสียหายเกินสมควร เช่น ผู้ขอมีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมได้ แต่จำต้องใช้ทรัพย์สินนั้น ในการดำรงชีวิต หากไม่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ต้องนำทรัพย์สินนั้นมาใช้ ทำให้ไม่สามารถ ดำรงชีวิตได้ กรณีดังกล่าวศาลก็อาจพิจารณาอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมดหรือ บางส่วนได้⁸³ นอกจากนี้ ถ้าหากคู่ความไม่สามารถชำระค่าธรรมเนียมศาลได้ในภายหลัง ก็สามารถยื่นคำร้องแม้คดีอยู่ในระหว่างพิจารณาได้เช่นเดียวกัน เพียงแต่เมื่อศาลอนุญาต ให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมแล้ว จะได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมที่ต้องชำระในภายหลังเท่านั้น ที่ต้องชำระไปก่อนแล้วจะไม่ได้รับคืน⁸⁴ และถ้าผู้ขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในชั้นอุทธรณ์หรือ ชั้นฎีกาเคยได้รับอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลมาตั้งแต่ศาลชั้นต้นแล้ว ให้ถือว่าคู่ความนั้น ยังคงไม่มีทรัพย์สินเพียงพอจะเสียค่าธรรมเนียมศาลหรือหากไม่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแล้ว จะได้รับความเดือดร้อนเสียหายเกินสมควรอยู่ เว้นแต่จะปรากฏต่อศาลเป็นอย่างอื่น⁸⁵

4.2.2 เงื่อนไขทางคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้กำหนดประเภทแห่งคดีที่สามารถ ร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น การขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลสามารถกระทำ ได้ในคดีแพ่งทุกประเภท ตามมาตรา 155 (เดิม) กำหนดว่า ผู้ร้องต้องแสดงให้เห็นที่พอใจศาลว่า คดีของตนมีมูลที่จะฟ้องร้อง ในกรณีคดีอยู่ในศาลชั้นต้น หรือมีเหตุอันสมควรในการอุทธรณ์ หรือฎีกา ในกรณีที่มีการอุทธรณ์ฎีกา แต่ตามมาตรา 156/1 ที่เพิ่มเติมใหม่ กลับกำหนดว่า “....และ ในกรณีผู้ร้องเป็นโจทก์หรือผู้อุทธรณ์หรือฎีกา การฟ้องร้องหรืออุทธรณ์หรือฎีกานั้นมีเหตุอันสมควร

⁸³ สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48, น.116.

⁸⁴ มาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁸⁵ มาตรา 156/1 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ด้วย” เห็นได้ว่าหลักการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ร้องเป็นโจทก์นั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ต้องแสดงเป็นที่พอใจศาลว่าคดีของตนมีมูลที่จะฟ้องร้อง เพียงแต่ศาลเชื่อว่าการฟ้องร้องนั้นมีเหตุอันสมควรก็เพียงพอที่ศาลจะอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแก่โจทก์ได้แล้ว⁸⁶

4.3 วิธีการยื่นคำขอ

ให้คู่ความที่มีความประสงค์ที่จะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่จะฟ้องร้องพร้อมกับคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา คำร้องสอด หรือคำให้การ แล้วแต่กรณี หรืออาจจะยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดี ในกรณีที่ฐานะทางการเงินของตนเปลี่ยนแปลงไปในภายหลัง⁸⁷ โดยเนื้อหาในคำร้องนั้นต้องระบุว่าตนไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ โดยอาจเสนอพยานหลักฐานไปพร้อมกับคำร้องด้วยก็ได้⁸⁸ และในตอนท้ายของคำร้องให้แสดงว่าจะขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมดหรือบางส่วน โดยระบุว่าตนจะขอยกเว้นค่าธรรมเนียมชนิดใด ปกติจะขอยกเว้นค่าขึ้นศาลเพราะเป็นจำนวนเงินที่สูง นอกจากนี้ ต้องแสดงเหตุผลและพยานหลักฐานเพิ่มเติมด้วยว่าคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ หรือคำฟ้องฎีกาของตนนั้นมีเหตุผลอันสมควร⁸⁹ ทั้งนี้ หลักการตามกฎหมายใหม่นั้นถือว่าการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลเป็นเรื่องระหว่างคู่ความผู้ร้องกับศาลเท่านั้น คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแต่อย่างใด จึงไม่ต้องมีการส่งคำร้องไปให้คู่ความอีกฝ่ายทราบ เพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายนั้นโต้แย้งคัดค้านคำร้องดังกล่าวอีก โดยศาลอาจเพียงแต่พิจารณาพยานหลักฐานที่ผู้ขอเสนอต่อศาลพร้อมกับคำร้องเท่านั้นก็ได้ และหากศาลเห็นสมควรจะได้สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็ให้ดำเนินการได้สวนโดยเร็วเท่าที่จำเป็น⁹⁰ นอกจากนี้ กฎหมายใหม่ได้ตัดขั้นตอนการให้ผู้ร้องต้องสาบานตัวให้คำชี้แจงว่าตนไม่มีทรัพย์สินเพียงพอจะเสียค่าธรรมเนียมศาลออก

เมื่อศาลพิจารณาคำร้องเสร็จแล้ว โดยจะมีการไต่สวนหรือไม่ก็ตาม ศาลต้องมีคำสั่งโดยเร็ว โดยจะมีคำสั่งอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมด หรือบางส่วน หรือยกคำร้อง⁹¹

⁸⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48, น.116-117.

⁸⁷ มาตรา 156 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁸⁸ มาตรา 156 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁸⁹ มาตรา 156/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹⁰ สำนักงานศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 48, น.124-125.

⁹¹ มาตรา 156/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.4 ขอบเขตของการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

รูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อยู่ในรูปของการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ดังนั้น เมื่อศาลอนุญาตตามคำร้องแล้ว ผลก็คือ ผู้ร้องไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้น⁹² ซึ่งจำกัดเฉพาะค่าธรรมเนียมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลตามตาราง 1 และ 2 ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่านั้น เช่น ค่าขึ้นศาล หรือค่าส่งประเด็น เป็นต้น ส่วนค่าธรรมเนียมที่ไม่จำเป็นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คือ ค่าคัดสำเนาคำคู่ความหรือเอกสารในคดี ค่าคัดสำเนาบัญชีและค่าใบสำคัญแสดงว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ถึงที่สุด ซึ่งแม้อยู่ในตาราง 2 ก็ไม่ได้รับยกเว้น หรือค่าฤชาธรรมเนียมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ค่าธรรมเนียมศาล เช่น ค่าป่วยการพยาน ค่าทนายความ หรือค่ารังวัดและทำแผนที่ เป็นต้น จะไม่ได้รับยกเว้น เช่นเดียวกัน⁹³ นอกจากนี้ การยกเว้นค่าธรรมเนียมยังรวมถึงเงินวางศาลในการยื่นฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาตามมาตรา 229 และมาตรา 234⁹⁴ กล่าวคือ ในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา นอกจากค่าขึ้นศาลที่ต้องเสียในเวลายื่นฟ้องแล้ว ผู้อุทธรณ์หรือผู้ฎีกาต้องนำค่าธรรมเนียมที่จะใช้แก้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลมาวางศาลพร้อมกับอุทธรณ์หรือฎีกาด้วย แต่เงินวางศาลที่ได้รับยกเว้นนี้จะไม่รวมถึงเงินที่ต้องชำระตามคำพิพากษา เพราะเงินดังกล่าวไม่ใช่ค่าธรรมเนียมศาล⁹⁵

4.5 การจ่ายเงินคืนศาล

ภายหลังจากได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีโดยยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแล้ว ปรากฏต่อมาว่าผู้ขอมีทรัพย์สินเพียงพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล โดยมีอยู่แล้วในเวลาร้องขอหรือมีขึ้นภายหลังก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี ผู้ขอนั้นต้องเสียค่าธรรมเนียมที่ได้รับยกเว้นต่อศาลภายใน

⁹² มาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹³ จำรูญเนติศาสตร์, หลวง, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, 2518), น.315.

⁹⁴ มาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹⁵ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึง ภาค 3), พิมพ์ครั้งที่ 10 ปรับปรุงใหม่ (สำนักพิมพ์นิติธรรม : กรุงเทพมหานคร, 2551), น.98.

ระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไว้เพื่อรอคำวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมเมื่อคดีเสร็จสิ้นต่อไป⁹⁶

4.6 ความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม

ถ้าผู้ขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลชนะคดี และศาลเห็นว่าผู้แพ้คดีต้องรับผิดชอบค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ให้ศาลพิพากษาในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมโดยสั่งให้ชำระต่อศาลในนามของผู้ที่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล⁹⁷ ซึ่งค่าธรรมเนียมศาลที่ผู้ขอได้รับอนุญาตแม้ว่าจะได้รับยกเว้นไม่ต้องชำระต่อศาลอยู่แล้ว ก็ต้องระบุให้ชัดเจนว่าให้ชำระค่าฤชาธรรมเนียมแทนกันในส่วนที่ได้รับยกเว้นไว้ด้วย⁹⁸

ถ้าผู้ขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแพ้คดี และศาลสั่งให้เสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ขอยกเว้นนั้นก็ต้องชำระแทน แม้ตนจะได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมก็หมายเพียงแต่ค่าธรรมเนียมที่ตนจะต้องเสียเท่านั้น หากได้รับยกเว้นที่จะไม่ต้องขอใช้ค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วยไม่⁹⁹

4.7 การอุทธรณ์คำสั่งปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

ในกรณีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้แก่เฉพาะบางส่วน หรือมีคำสั่งยกคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลไม่ว่าในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา ผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันมีคำสั่ง โดยอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล เว้นแต่ศาลจะได้ยกคำร้องนั้นเสีย¹⁰⁰ เมื่อศาลอุทธรณ์มีคำสั่งประการใด ไม่ว่าจะเป็นการยืนหรือกลับคำสั่งของศาลชั้นต้น คำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด¹⁰¹

⁹⁶ มาตรา 159 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹⁷ มาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹⁸ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 94, น.104-105.

⁹⁹ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 94, น.105.

¹⁰⁰ มาตรา 149 วรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁰¹ มาตรา 156/1 วรรคสี่ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.8 การถอนการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการดำเนินคดี

ถ้าผู้ได้รับอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลประพฤติตนไม่เรียบร้อยในศาล เช่น ดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางก่อความรำคาญถึงขนาด กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือจงใจประวิงความเรื้อรังนั้น ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งอนุญาตในเวลาใดก็ได้ โดยผู้ขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะต้องรับผิดชอบในค่าธรรมเนียมที่เกิดขึ้นภายหลังที่ศาลได้ถอนคำสั่งอนุญาตนั้นแล้ว¹⁰²

¹⁰² มาตรา 160 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง